

Razvojne prilike naselja Donja Grebaštica uzrokovane urbanizacijom i modernizacijom

Andjelina Svirčić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska
E-mail: svircic@idi.hr

SAŽETAK Autorica iznosi rezultate studije slučaja (*case study*) naselja Donja Grebaštica provedene u ljeto 2000. godine u okviru projekta *Selo u tranziciji*. Donja Grebaštica pripada Šibensko-kninskoj županiji, a Šibenik je najbliže i najveće urbano središte kojemu gravitira i o kojemu ovisi u svakom pogledu. Donja Grebaštica je naselje mješovitoga i transformiranog tipa, a i danas je pod znatnim utjecajem procesa urbanizacije i modernizacije. To se vidi i po smanjenju broja čisto poljoprivrednog stanovništva, a u povećanju broja stanovnika u ostalim djelatnostima. Budući da je mješovita djelatnost spoj poljoprivredne i nepoljoprivredne djelatnosti, stanovnici koji se njima bave nazivaju se seljaci-radnici (seljaci i radnici). Takvo preoblikovanje seoskoga prostora i vrsta djelatnosti stanovništva tih prostora, otvara novu fazu u seoskom socijalnom sustavu, tzv. fazu rekonpozicije. U toj se fazi upravo nalazi i Donja Grebaštica. U ovom je naselju danas važna djelatnost turizam, koji bi to posebice trebao biti u budućnosti i na njega bi se imao oslanjati razvoj naselja. Zato je osnovna nakana ovoga rada bila utvrditi opća demografska i gospodarska obilježja naselja i ispitati njegove razvojne mogućnosti i perspektive. Autorica zaključuje da je teško gospodarsko stanje u Šibensko-kninskoj županiji, posebice od završetka Domovinskog rata do danas, ostavilo predubok trag u svim područjima života i rada u čitavoj Županiji, pa tako i u naselju Donja Grebaštica. Tek će pokretanje razvojnog ciklusa moći izmijeniti ovo stanje.

Ključne riječi: studija slučaja, deagrarizacija, urbanizacija, rekonpozicija, tradicionalne vrijednosti, seljaci-radnici, razvojne mogućnosti, posljedice agresije, turizam

Primljeno: 10. listopada 2000.

Prihvaćeno: 18. prosinca 2000.

1. Uvod

Ispitivano naselje Donja Grebaštica nalazi se u Šibensko-kninskoj županiji, južno od Šibenika uz samo more i obalu te uz magistralnu cestu (Jadranska magistrala) koja povezuje cijelo dalmatinsko priobalje. Naselje je mješovitog tipa, odnosno prijelaznog oblika jer ima obilježja ruralne sredine, ali i obilježja nastala *deagrarizacijom* (Puljiz, 1977.) i *urbanizacijom*, što je značajka većine naselja u Hrvatskoj, a osobito u Dalmaciji.

Naselje je u tzv. *fazi rekompozicije* što znači da se "postupno obnavlja nepoljoprivredna populacija u selu, poljoprivredna proizvodnja se modernizira i opada broj poljoprivrednika jer opada i potreba za njihovim tolikim brojem". To se očituje i u tipovima zanimanja u naselju. Glavni tip zanimanja nije poljoprivreda, nego spoj te djelatnosti sa nepoljoprivrednim zanimanjima (u sekundarnom i tercijarnom sektoru), pa su većina radnosposobnih stanovnika tzv. *seljaci-radnici*, a dominantan tip domaćinstva je *mješovito domaćinstvo* (Kayser, 1988., prema Štambuk, 1997.). Stanovnici nisu napustili poljoprivredu ali se njom bave samo za privatne potrebe (potrebe vlastitog obiteljskog gospodarstva i kućanstva).

U naselju je veliki broj dnevnih *migranata ili komutanata* (Oliveira-Roca, 1983., prema Štambuk, 1997.), odnosno onih koji redovito (dnevno, tjedno ili mjesečno) putuju u drugo mjesto ili grad na posao. Naselje ekonomski i administrativno gravitira najbližem gradskom središtu. Značajka ovog naselja jest i sve masovnije bavljenje turističkom djelatnošću, i to za privatne potrebe (privatni smještaj), jer u ovaj sektor u naselju nisu ulagale ni država niti lokalne vlasti.

Glavni je cilj ove studije stoga bio *istražiti i objasniti kompleksnost i strukturu odnosa proizašlih iz ovih triju djelatnosti, te sustav vrijednosti stanovništva naselja, a poglavito mlade populacije koja živi u raskoraku između seoske i gradske kulture*. Promjene kod mladeži najviše se očituju u napuštanju tradicionalnih vrijednosti i svega što je ruralno, u transformaciji obitelji (prijelaz s višegeneracijske na dvogeneracijsku-nuklearnu obitelj), te u načinu i kvaliteti življenja. Pozitivna osobina mlade populacije naselja jest što u nje ne postoji tendencija napuštanja naselja kao mjesta stanovanja a što znači da joj ono pruža dovoljne uvjete za ostanak.

Naselje je u kontradiktornoj i teškoj situaciji: ono je pod uplivom urbanizacije i urbane kulture pa napreduje i razvija se, ali je također i pod jakim utjecajem ruralne kulture i ruralnih vrijednosti što dovodi do pasivnosti i zatvorenosti spram novih promjena, odnosno napretka uopće. Zbog takve situacije naša je *pretpostavka* (radna hipoteza) bila: *može se očekivati da će naselje pokazati opću stagnaciju na svim poljima i niži stupanj razvoja od poželjnog i očekivanog*.

Hipotezu smo pokušali testirati metodom studije slučaja na ciljanom programu, odnosno na pojedinačnom slučaju (naselju) u ljetu 2000. godine. Terensko je istraživanje (prikupljanje podataka) provedeno ovim tehnikama: dubinski (nestandardizirani) interview pripadnika ciljanih skupina (mlade populacije i seljaka-radnika), pilot

istraživanje na nosiocima lokalne vlasti, te sudjelujuće promatranje. Vođene su bilješke, terenski dnevници istraživanja i protokoli promatranja. Raščlambom tih podataka, te analizom isprava (povijesni dokumenti) i analizom podataka popisa stanovništva (1953., 1961, 1971, 1981. i 1991. godine) došlo do se opće slike o naselju u socio-demografskom, ali i razvojno-gospodarskom pogledu.

Ovo je istraživanje u tom smislu povezano s nastojanjima stvaranja strategije razvoja i oživljavanja naselja i ruralnih sredina u budućnosti, koja je ne samo potrebna već i nužna.

2. Prostorni položaj i povijesni prikaz naselja

Donja Grebaštica, po svom prostornom i prirodnom položaju, pripada području srednje Dalmacije i Šibensko-kninskoj županiji. Od urbanog središta Šibenika udaljena je petnaestak kilometara na jug i smještena uz samo more i uz Jadransku magistralu. U geografskom i klimatskom pogledu naselje ima mnogo prednosti jer je svojim smještajem, unutar dviju velikih uvala i u podnožju okolnih brda zaštićeno od jakih morskih struja i valova s otvorenog mora i od jake dalmatinske bure. Sve to pogoduje da naselje ima izrazito blagu i toplu mediteransku klimu s vrućim ljetima te kratkotrajnim zimama.

Današnji razmještaj naselja ima relativno kratku povijest, za razliku od okolnih brdskih zaselaka (iznimka je jedan zaselak uz more), iz kojih je lokalno stanovništvo, nakon Drugog svjetskog rata migriralo prema moru i obali, te uz magistralu. Novo i veće naselje Donja Grebaštica stvoreno je uglavnom naseljavanjem domaćeg življa iz Gornje Grebašnice, u kojoj je nakon toga ostalo većinom starije, poljoprivredno stanovništvo.

Ovo preseljenje i migriranje stanovnika započelo je naglim razvojem industrije i procesom modernizacije, a naročito izgradnjom značajne prometnice, odnosno magistralne ceste, pa ono traje još i danas. Selilo se iz zaselaka Konoba, Brnjača, Pržinovi, Gornji Banovci oko jedinog, već postojećeg dijela Donjih Banovaca, koje će onda slijedom događaja postati novi centar i novo žarište zbivanja.

Stari centar nije bio uz more, već uz mjesnu crkvu i okolna polja. Zanimljiva je bogata, ali slabo istražena povijest područja. Povijesne činjenice uglavnom su se prenosile usmenom predajom i do njih se došlo u razgovoru sa lokalnim stanovništvom.

Ono malo povijesnih dokumenata o ovom mjestu sačuvano je zaslugom šibenskog svećenika i povjesničara don Krste Stošića s početka 20. stoljeća. Prema njemu, prvi naziv mjesta je *Grebac* - u značenju grebine, odnosno zidine, ali postoji i drugo tumačenje po kojemu ime dolazi od groba, grobova, što je vjerojatnije jer je u okolnim poljima i pored kapelice pronađeno jako puno grobova.

U pisanim dokumentima naselje se spominje prvi put 1298. godine, kao dio tadašnjeg šibenskog kotara (biskupije). Drži se da je ono postojalo mnogo prije, od vremena starih Rimljana, jer je pronađeno pokrivalo rimskog sarkofaga a izvan grobišta se vide tragovi rimske ceste na kamenu.

Sigurno je da je u 15. stoljeću sagrađena kapelica sv. Petra koja je čitava još i danas, te samostan sv. Luce, od kojeg nažalost postoje samo temelji. U to su doba na ovo područje iz Mletačke republike dovođeni kažnjenici i u sudištu (kraj samostana sv. Luce) osuđivani na smrt. Otuda priča o "grobovima sigurne smrti" te podrijetlu naziva mjesta.

Postojala je i bratovština sv. Marije koja je uz pomoć lokalnog stanovništva i biskupije dala sagraditi novu crkvu uz već postojeću kapelicu sv. Petra. Tu su crkvu vjerojatno spalili Turci u 15. stoljeću, ali je obnovljena i dograđena u 17. stoljeću. Crkva se zove Crkva Gospe od začeca ili Gospina crkva. Temeljito je renovirana početkom 20. stoljeća i sve do danas je jedina crkva u mjestu te važno duhovno okupljalište seljana.

Najzanimljiviji spomenik ovog područja i svakako "živi svjedok" burne prošlosti je tzv. *Bedem* ili "turski zid" iz 15. stoljeća, smješten na krajnjem dijelu naselja na poluotoku Oštrica, a prostire se s jednog kraja poluotoka na drugi, do samoga mora. Zidine su od jednog do drugog kraja mora, visoke 25-30 stopa, široke 2 stope (1 stopa ~ 30,5 cm), a služile su u obrani od Turaka, te kao skloništa za ljude i stoku sa šireg područja i većeg broja sela. Nekada je stanovništvo Bedem zvalo Niringrad (nirin - zidine), neki su ga zvali i stari Šibenik, ali se ne zna zašto.

U blizini Bedema nalazi se kapelica sv. Duha koja je služila kao žrtvenik (oltar) gdje se Bogu žrtvovala stoka svake godine u lipnju mjesecu, na dan svetoga Duha (Stošić, Grebaštica, str. 249)¹. Po svim svojim povijesnim i kulturnim vrednotama, te posebno lijepom prirodom, ovo je područje pravi izvor razvojnih potencijala, ali još uvijek premalo iskorištenih.

3. Demografsko-gospodarska slika naselja

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, naselje je imalo ukupno 837 stalnih žitelja, od kojih je 756 bilo stalno naseljeno u zemlji. Ostali su bili zaposleni u inozemstvu s obiteljima. Brojem domaćeg stanovništva naselje spada u srednje velika naselja (od 500 do 1.000 stanovnika) (DZS, 1991.).

Sudeći temeljem ranijih popisa pučanstva Donja je Grebaštica najveći broj stanovnika imala 1961. i to 907 stanovnika, a nakon toga broj polako opada: 1971. iznosio je

¹ Don Krsto Stošić: Grebaštica (Grebač) s okolicom, u: Stošić, don Krsto: Sela šibenskog kotara, str. 249. (Autorica je koristila fotokopije, pa su bibliografski podaci o djelu nepoznati.)

788, a 1981. bio još manji - 774 stanovnika (SZS, 1961., 1971., 1981.). Tako je u zadnja četiri desetljeća najmanje stanovnika bilo 1981. godine čemu je vjerojatno uzrok stalno napuštanje sela u korist gradova, ali i trend smanjenja broja djece, pa tako i ukupnog broja stanovnika. Iako je naselje gubilo stanovništvo ono ga nije gubilo u velikim omjerima kako je to bilo u nekim drugim ruralnijim sredinama u Hrvatskoj. To potvrđuju i podaci iz 1991. kada je broj stanovnika opet lagano porastao i iznosio 837, a pretpostavka je da on i dalje raste, odnosno da je u zadnjih desetak godina vidljiv povećani natalitet stanovništva.

Do te se pretpostavke došlo istraživanjem broja djece rođene od 1991. do 2000. godine provedenom u Matičnom uredu Šibensko-kninske županije. Ustanovljen je blagi, ali stabilni porast živorođenih (nataliteta) od 0,6%, a time i ukupnog broja stanovnika, jer u ovom razdoblju ima 120 djece u dobi od 0-9 godina spram 115 djece iste dobi 1991. i 113 njih 1971. *Tendencija porasta stanovništva, te da ono ostaje živjeti u naselju pozitivna je osobina naselja.* Povećanje stanovništva i u ovom je naselju vjerojatno rezultat ratne i poslijeratne situacije (Domovinski rat): nakon tragedije kao što je rat broj stanovnika porastao bi i inače u povijesti.

Vidljiv je porast i onih stanovnika koji odlaze živjeti i raditi u inozemstvo, a naročito zadnjih godina. Kako ih je 1981. bilo 61 iz naselja na radu u inozemstvu s obiteljima, a 1991. ih je bilo 81, njihov se broj povećao za 1,8% (SZS, 1981.; DZS, 1991.). Inače, ti su stanovnici za samo naselje neiskorišten ljudski potencijal. Ono je njihovim odlaskom izgubilo, a ništa značajno nije dobilo jer se njihov povratak uglavnom svodi na povremeni odmor i ulaganje u privatni interes, kao što je izgradnja privatnih kuća (većinom bogato uređenih višekatnica). Oni za dobrobit i u razvoj samog naselja ne ulažu iako bi to vjerojatno mnogo značilo u današnjoj situaciji.

Naselje od Drugog svjetskog rata *gubi prvotni značaj tradicionalnog i čisto poljoprivrednog sela, te je postalo naselje mješovitog i prijelaznog oblika*, odnosno "transformirano" naselje (Šušvar, 1972.: 144-145). To se prvenstveno vidi u vrstama djelatnosti kojima se stanovništvo bavi, a ona su uglavnom sekundarnog i tercijarnog tipa, a zatim primarnog tipa, odnosno, poljoprivredna djelatnost. Poljoprivreda je napuštena ili stavljena u drugi plan, te joj je smanjena važnost u radnom i financijskom pogledu.

To je proces deagrarizacije koji je uzrokovan ubrzanom industrijalizacijom započetom šezdesetih godina 20. stoljeća (Puljiz, 1977.: 84-86) i traje do danas. Još jedno obilježje naselja ovakvog tipa jest *očuvano obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo*. Ono je očuvano iz sentimentalnih (tradicijske veze sa zemljom - očevinom), ali i iz financijskih razloga: članovi se obitelji na njem bave poljoprivredom samo za potrebe vlastite obitelji i to kao dodatnom djelatnošću koja je onda i dodatni izvor zarade (Štambuk, 1997.). Stanovništvo Grebaštica bavilo se poljoprivredom nakon radnog vremena i vikendom pa se događalo da se ne može obrađivati cjelokupno zemljište već samo najbolji dijelovi, tj. oni koji su donosili najviše uroda. Ostali dijelovi su s vremenom zapušteni.

Tako je stvoren specifičan sloj radnog stanovništva, tzv. sloj "seljaka-radnika", kojem poljoprivredna djelatnost nije primarna, već je to stalan radni odnos u nekom drugom sektoru koji im onda daje sigurnost koju u poljoprivredi nisu imali. Ta sigurnost se temelji na redovitom prihodu, te sredenoj zdravstvenoj i mirovinskoj zaštiti zaposlenih (Puljiz, 1977.; Štambuk, 1997.).

Od ukupnog broja aktivnih stanovnika naselja (295) najviše ih je zaposleno u industriji, čak 125, zatim u ugostiteljstvu i turizmu 33, u trgovini 29, u tijelima državne uprave 25, zdravstvenoj zaštiti 22, prometu i vezama 23, građevinarstvu 17 itd., a najmanje u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu. Kako samo njih šestoro spada u poljoprivredno stanovništvo udjel poljoprivrednoga u ukupnom stanovništvu iznosi samo 0,7% (DSZ, 1991.).

Prema podacima iz 1971. godine u naselju su bila 54 (7,1%) poljoprivredna stanovnika (SZS, 1971.) što znači da je u dva zadnja desetljeća (1971.-1991.) udjel poljoprivrednog stanovništva smanjen sa 7,1% na rečenih 0,7%, tj za 6,4 postotna poena. Usporedimo li to sa hrvatskim prosječnim udjelom poljoprivrednog u ruralnom stanovništvu koji je 1991. iznosio 18,8% (Štambuk, 1998.: 54) vidimo da su čisti poljoprivrednici u ovom naselju iznimno malobrojni. Ovi podaci jasno govore koliki su utjecaj deagrarizacija i industrijalizacija imale na ovo naselje, a pogotovo na sloj čistih poljoprivrednika koji su gotovo izbrisale. To je dijelom i razumljivo jer su ljudi na ovom području živjeli jako teško i siromašno, te su stalan posao smatrali spasom od teškog života za sebe i svoje obitelji.

Najveći broj stanovnika naselja bio je i još je uvijek zaposlen u prigradskim tvornicama (teška i laka industrija) kojih je prije rata u Šibeniku bilo nekoliko: Tvornica lakih metala - Ražine, Tvornica elektroda i ferolegura - Crnica, Remontno brodogradilište i dr. Te su tvornice u ratu ili uništene ili dijelom zatvorene, te rade smanjenim kapacitetom što je dovelo do velikog porasta nezaposlenosti u cijeloj Šibensko-kninskoj županiji, pa tako i u Donjoj Grebaštici. Primjerice, tvornica u Ražinama je prije rata zapošljavala oko 5.000 ljudi, a danas manje od 2.000. Mnogi koji su radili u tim tvornicama prije rata, danas ne rade ili su u raznim stečajnim postupcima, čekanjima, Zavodu za zapošljavanje i sl.

S obzirom da je većina radnosposobnih stanovnika zaposlena izvan samog naselja oni zbog toga što ovise o gradu ili drugom naselju u koje migriraju dnevno ili tjedno na posao imaju položaj tzv. komutanata (Oliveira de Nazare - Roca, 1983., prema Štambuk, 1997.).

Isto tako, u grad su prisiljena putovati i djeca školske dobi, i to svih uzrasta (od početka do kraja školovanja), jer naselje nema niti osnovnu školu. Prije dvadesetak godina postojala je škola za osnovno četverogodišnje školovanje, ali je zatvorena zbog premalog broja djece, nastavničkog kadra i financijskih problema.

Stanovništvo naselja sve se intenzivnije bavi turističkom djelatnošću, i to uglavnom privatnim smještajem. Sve veći broj obitelji, naročito zadnjih 5-6 godina, iznajmljuje

sobe i apartmane, te nudi pansionski i polupansionski aranžman. Tome se sve više podređuje i cjelokupna aktivnost naselja: uređuju se naselje i obale (plaže), ali još više privatne obiteljske kuće sa velikim brojem soba i apartmana, lijepo i moderno sređenih, te isto tako lijepih okućnica i vrtova što sve pridonosi brojnijim stranim i domaćim turistima. U naselju ne postoje hoteli niti ikakvi društveni objekti turističke namjene, pa je turizam ovog naselja privatnog tipa, što ne znači da je i manje vrijedan ili manje unosan. Dapače, ovakav bi tip turizma trebao postati iznimno važna grana za najveći broj stanovnika naselja, ali ne samo njegovog priobalnog nego i gornjeg tradicionalnog dijela, što bi mogao biti zanimljiv i atraktivan spoj seoskog i masovnog turizma. Gornja Grebaštica bi mogla proizvoditi one domaće proizvode koji su danas na cijeni kao što su pršut, sir, vino i ulje, te biti mjesto turističkih izleta u prirodu i selo kakvo je ono nekad bilo, a Donja Grebaštica bi u to mogla investirati i uvrstiti u svoju turističku ponudu uz sve ostalo što nudi, a to je čisto more, sunce i dobar smještaj.

Naravno, sve te ideje još nisu realizirane do kraja. Važno je što su mnogi stanovnici svjesni tih vrijednosti, ali nedostaje još mnogo financijskih sredstava i ulaganja da bi se dostigla kvalitetna razina u turističkoj djelatnosti u nas. Inače, u naselju je u ljetnoj sezoni 2000. bilo oko 2.500-3.000 noćenja što je bolje od 1990-e godine, koja je, kako je poznato, bila rekordna godina po noćenjima za cijelu zemlju (podaci su uzeti iz lokalnog Turističkog biroa). To nam govori u prilog tezi o budućnosti turizma u naselju.

Posljednjih nekoliko godina stanovništvo naselja pokazuje *vidljivo jače zanimanje za poljoprivredne djelatnosti*, te ponovni uzgoj tradicionalnih mediteranskih kultura, kao što su vinova loza, maslina, smokva, odnosno proizvodnja vina, ulja i suhih smokava. Važno je da su mladi itekako svjesni svih tradicionalnih vrijednosti i dobara, pa se pokušavaju vratiti obradi maslina i vinove loze, te proizvodnji maslinova ulja i vina, ali na jedan suvremeniji i unosniji način.²

Sva ova obilježja naselja govore nam da je u njemu *potpuno nestalo tradicionalno seljačko društvo* i sve ono što ga je takvim činilo, a došlo je do "nove faze koja je transformacija seljaštva i seoskih sredina u kojoj će obitelj i poljoprivreda naći novi identitet" (Štambuk, 1991.: 119).

Proces intenzivnog razvoja industrije i transformacije seoskog (ruralnog) prostora s opadanjem broja poljoprivrednika i seoskog stanovništva označava se tzv. "fazom rekonstrukcije seoskog socijalnog sustava" (Štambuk, 1997.), koja je u Hrvatskoj započela kasnije nego u drugim europskim zemljama, a i u samoj Hrvatskoj će se odvijati neravnomjerno i ovisno o konkretnim lokalnim prilikama. Započela je šezdesetih godina 20. stoljeća a u nekim područjima, među koja spada i ispitivano naselje, trajat će i u budućnosti.

² Sugovornik je bio Stanko Banovac, rođen 1973., po zanimanju hotelijersko-turistički tehničar. Nezadovoljan je dosadašnjim stanjem poljoprivrede, pa se svim snagama trudi vratiti joj značaj, a naročito maslinarstvu kojim se i bavi. Razgovor je vođen 5. kolovoza 2000. godine.

4. Problemi psiho-socijalne naravi u naselju

Velika ovisnost i usmjerenost naselja na grad Šibenik donosi sa sobom ubrzani razvoj i napredak, ali isto tako i mnogobrojne probleme prvenstveno psihosocijalne naravi proistekle iz nametnute razlike urbanog i ruralnog, modernog i tradicionalnog.

Izraziti primjer koji govori u prilog ovome jest mlada populacija u naselju, odnosno generacije rođene od 1967. do 1974. godine, većina čijih pripadnika (oko 60%) nije redovito završila srednju školu, nego samo osnovnu, a dvoje ih je i sa nepotpunom osnovnom školom. Većina iz ovih generacija ima NKV, PKV i NSS stupanj školske spreme, te KV i VKV stupnjeve uglavnom naknadno završene i položene (razni tečajevi i večernje škole). Najmanje ih ima (svoga troje) višu i visoku školu (DZS, 1991.).

Generacije prije i poslije ove navedene su u boljoj situaciji, oni su redovito završavali školovanje i nisu to morali činiti naknadno. Kad se dublje zahvati u samu srž ovog problema, otkriva se i njegov osnovni uzrok, a to je "generacijski jaz" između rečene populacije i njenih roditelja, s jedne, te nesnalaženje u novonastalim urbanim vrijednostima i neprihvatanje izvornih, s druge strane. Ta je populacija odrasla i živjela u osamdesetima kada se, što potvrđuje i izjava sugovornika, "dobro živjelo, imalo se para, pilo i izlazilo"³. Vidi se da su živjeli drugačije od svojih roditelja i svih naraštaja prije. Moderan način života i razmišljanja, te sloboda koju je ono donosilo stvaralo je kod njih neprihvatanje i neslaganje sa tradicionalnim i krutim odgojem generacije svojih roditelja, a time onda i s općim stanjem u naselju.

Ovaj "generacijski jaz" je posebno vidljiv na tim generacijama jer su se one među prvima morale prilagoditi novonastalim promjenama, što je rezultiralo sukobima sa generacijom roditelja koja je uglavnom rođena i odgojena na selu, te ostala "zatvorena" u svijet provincijskog promišljanja i patrijahalnosti, pa su netrpeljivost i neshvaćanje među njima, te neprimjeren odgoj doveli do kolektivnog bunta i lošeg ponašanja mladih ispoljenog, nažalost, na krivi način čime su naškodili najviše sebi samima (to se vidi u navedenoj nekvalificiranosti i nezavršenosti škole). Sindrom nezavršavanja i napuštanja škola kod tih generacija, može se prepoznati i u drugim naseljima Šibensko-kninske županije, što pokazuje da to nije jedinstven slučaj (podaci su prikupljeni grupnim interviewom sa pripadnicima te skupine koji znaju velik broj pojedinaca iz drugih naselja s istim ili sličnim problemima).

Problem je osobito kulminirao početkom Domovinskog rata kada su uglavnom ove generacije (njihov muški dio) postali borci i ostali u ratu 4-5 godina. Posebno bih izdvojila razgovor (životnu priču) sa Ljubom Bačelićem bivšim borcem koji je bio u ratu od prvog dana do 1996. godine. Ima i čin natporučnika, a danas radi u šibenskoj tvornici TLM - Ražine kao KV radnik. Njegov najveći problem je neriješeno stambeno

³ Sugovornici su bili petoro muškaraca iz tih generacija koji nisu redovito nego su naknadno završili srednju školu, a dvojica nemaju potpunu srednju ni osnovnu školu.

pitanje, pa on i njegova obitelj žive s njegovim roditeljima. Od države nije dobio nikakvu pomoć bez obzira na svoje ratne zasluge. On bi (i mnogi takvi) bio zadovoljan i s malom pomoći, na pr. da mu država omogući jedan dugoročni kredit pa da može krenuti od početka, jer je ovakva situacija za njega i njegovu obitelj neizdrživa i bezizlazna. "Htio bih omogućiti svom djetetu bolji život, a ne da ono živi čak gore od mene"⁴.

Sa završetkom rata samo je mali dio ostao trajno u vojsci. Svi ostali su uglavnom nezaposleni i sa velikim psihičkim problemima (posttraumatski stresni sindrom - PTSD), vidljivim kroz jednu opću besperspektivnost, rezignaciju i indiferentnost spram sebe i života. Ovaj problem poprima oblik totalne društvene anomalije i društvene depresije tog naraštaja koji se "empirijski najviše očituje kao apatija, rezignacija stanovništva, odsutnost socijalnih akcija i okupljanja uopće, ponekad i rasprostranjenog alkoholizma ili uzimanja droga" (Lay, 1998.: 19).

Nažalost, za većinu su uzimanje alkohola ili drogâ postali svakodnevnica, a za jedan dio devijantno i kriminalno ponašanje način zarade (na pr., raspačavanje droge - dilerstvo). Kao najvećeg krivca za svoju nezavidnu situaciju navode i državu i političku vlast za koju su se borili, a nakon rata su izgubili svako povjerenje u njih, poglavito zbog toga što oni sami ne mogu riješiti svoje najosnovnije egzistencijalne potrebe a svjedoci su ratnog profiterstva i bogaćenja onih koji to najmanje zaslužuju.

Mnogima se stanje promijeni i poboljša ženidbom (udajom) i osnivanjem obitelji, ali se nekima koji nemaju riješeno stambeno pitanje obično time problem još i produbi, jer su prisiljeni živjeti u višegeneracijskoj zajednici, odnosno sa svojim roditeljima, a na to nisu spremni. Za većinu obitelji u naselju karakteristično je što je u zajedničkom življenju izraženo tradicionalno naglašavanje "glave obitelji", odnosno gazdinstva najstarijeg muškog člana, kojeg obično sin može naslijediti tek nakon njegove bolesti ili smrti, odnosno procesom *sukcesije*. To naravno mladima ne daje nikakvu slobodu niti izgleda za budućnost, a oni žele živjeti drukčijim i boljim životom od života svojih roditelja.

Ovako izrazite i teške probleme ima mnogo manji brojih pripadnika mladih naraštaja (18-25 godina), koji su bili premladi za rat, a s druge strane njihova roditeljska generacija nije toliko tradicionalistički i patrijarhalno usmjerena. Ove generacije imaju završenu srednju školu (uglavnom je to strukovna škola turističko-ugostiteljskog ili trgovačkog smjera) što pogoduje da mnogi već rade ili rade sezonski (za vrijeme

⁴ Ljubo Bačelić je rođen 1967. godine. U Domovinskoj ratu stečeni čin natporučnika nije mu pomogao u rješavanju životnih problema. On je, nažalost, samo jedan primjer od mnogo bivših vojnika koji sada "spajaju kraj s krajem" za sebe i svoju obitelj. Iz samog naselja Grebaštica u Domovinskom je ratu bilo više od 200 registriranih vojnika, a još je toliko bilo onih koji su podrijetlom iz Grebaštica a žive negdje drugdje. Grebaštica je po broju sudionika Domovinskog rata u ukupnom broju stanovnika u zemlji (756) na prvom ili drugom mjestu u Županiji. Na sreću među njima nije bilo poginulih niti teških invalida. Razgovor (narativni interview) je vođen 14. kolovoza 2000. godine.

ljetne sezone). Isto tako većina tih mladih ljudi ostaje živjeti u naselju i želi živjeti u njemu, pa o njima onda ovisi i njegova budućnost. Njihova perspektiva je mnogo bolja, iako i kod njih postoje problemi droge i alkohola, ali u mnogo manjoj mjeri. (Danas je to, nažalost, opći državni problem, a pogotovo problem Dalmacije, ali se na njegovu rješavanju radi jako malo.)

Zadnjih desetak godina u naselju je sve veći broj mladih ljudi koji su završili i visoke stručne škole (fakultete), te studiraju ili namjeravaju studirati i poboljšati svoje životne uvjete. Prema uvidu stečenom tijekom istraživanja u naselju ima dvadeset do trideset ljudi sa završenim fakultetima i višim ili visokim školama i još ih toliko studira. To nije mnogo, ali se stanje u tom pogledu zadnjih nekoliko godina relativno brzo mijenja i popravlja. Do tih spoznaja pomogla je doći svojim komentarima Ivana Banovac studentica Visoke škole za turizam u Šibeniku koja i sama pomoću obrazovanja želi promijeniti svoje životne uvjete.⁵

Obično taj obrazovani kadar ne ostaje živjeti u naselju ili ih ostane jako malo, tako da samo naselje nema mnogo koristi od njih, a isto tako većinom su to žene koje se ili sa školovanjem ili udajom trajno odsele iz naselja. Tu se vidi još jedan problem, a to je problem odlaska dijela stanovništva, ali samo onog obrazovanog i stručnog, tj. onog koji bi mogao nešto učiniti za napredak naselja. U naselju ostaje uvijek ista kulturno i obrazovno relativno homogena struktura stanovništva, o kojoj ovisi budući razvoj naselja.

Prema popisu iz 1991. godine slika pismenosti i školske spreme stanovništva u naselju je bila mnogo lošija nego danas, desetak godina kasnije. Tada je od ukupnog broja stanovnika sa 15 i više godina (649), nepismenih i bez školske spreme bilo čak 167, s potpunim osnovnim obrazovanjem bilo ih je 128, sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem 104, sa srednjim obrazovanjem 225, a sa višim i visokim svega 7. Podaci nisu bili poznati za 18 stanovnika (DZS, 1991.).

5. Razvojne teškoće i razvojne strategije

Temeljiti i učinkovit razvoj svakog prostora ovisi prvenstveno o ljudskom potencijalu, samom lokalnom stanovništvu, odnosno o "strukturiranju lokalnih socijalnih energija i organiziranju lokalne motivacije ljudi" (Lay, 1998.: 19). To je i prva faza oživljavanja određenog prostora i unošenja pozitivnih promjena u njega, koje će se prvenstveno ogledati kao rad na općem dobru, dobrobiti svih, a ne samo kao pojedinačni ili osobni interes.

Takav tip razvoja koji sadrži sve lokalne razvojne resurse i koji su osnovna pokretačka snaga je "održivi ili obzimi razvoj (*sustainable development*) gdje je održivost i

⁵ Razgovor s Ivanom Banovac (rođenom 1976.), studenticom treće godine Visoke škole za turizam u Šibeniku, vođen je 7. kolovoza 2000. godine.

održavanje lokalne zajednice, lokalne prirode i lokalnog društva temeljna filozofija na koju se može osloniti oživljavanje" (Lay, 1998.: 25-26) svakog prostora. Zato bi to bio i putokaz za budući razvoj Grebaštica.

Iznimna prednost naselja koja govori u prilog tome jest što ono ne gubi stanovništvo. Tomu sigurno pridonosi blizina grada i razmjerno dobra povezanost s njim, a isto tako blizina mora i zavidna kvaliteta krajolika, pa stanovništvo ima razlog za ostanak, ali i za oživljavanje prostora. Sve te prednosti nisu dovoljno iskorištene, a vjerojatno je razlog tome i u odabiru predstavnika lokalne vlasti s kojima stanovnici nisu zadovoljni, a smatraju ih i nedovoljno kompetentnima za taj posao.

Jedinica lokalne vlasti je Mjesni odbor Donja Grebaštica koji je dijelom odgovoran za rješavanje svih problema lokalne razine, u samom naselju, a za veće probleme i pothvate mora tražiti pomoć od Županije koja će onda procijeniti mogućnost svog djelovanja ili će pomoći novcem iz svog proračuna. Razgovor sa predsjednikom i tajnikom Mjesnog odbora upućuje na zaključak da je najveći problem što je Šibensko-kninska županija u teškoj gospodarskoj situaciji (naročito od Domovinskog rata) pa nema dovoljno novca za sve svoje dijelove. Za goruće se lokalne probleme Mjesni odbor snalazi sam i to uglavnom sakupljanjem novca od lokalnog stanovništva. Najveće nezadovoljstvo stanovništva izazivaju konkretni i duži niz godina neriješeni problemi, a oni su uglavnom javno - administrativnog tipa, primjerice nepostojanje pošte i ambulante za koje su sakupljena financijska sredstva, ali one nisu otvorene. Zbog toga stanovnici moraju putovati u grad ili drugo naselje, a naselje bez minimalne institucionalne mreže ne može imati predznak razvijenog naselja.

U naselju je nekoliko restorana uz magistralnu cestu, a na samoj obali turistički ured, dvije samoposluge i dva ugostiteljska objekta (kavana i pizzerija). To su svi uslužni objekti u naselju. Ti objekti ne zadovoljavaju sve potrebe naselja, naročito ljeti u vrijeme turističke sezone kada se posebno osjeti nedostatak javnih institucija kao što su pošta, zdravstvena i zubarska ambulanta, te razni uredi i službe javnog tipa (turističke agencije, zabavno-rekreacijski centri i slično). Njihov budući razvoj ovisi uglavnom o privatnom ulaganju pojedinaca jer niti Županija niti država nemaju namjeru ulagati u naselje u skoro vrijeme.

Mnogi stanovnici su priznali i trud lokalnih vlasti razvidan naročito posljednjih nekoliko godina kroz ulaganje u uređenje mjesta, postavljanje nove ulične rasvjete, uređenje obale i proširenje plaže, ali su posebno kritizirali i njihovu osobnu (privatnu) koristoljubivost vidljivu u zadnje vrijeme, te stvaranje od njih tzv. "naseljske elite"⁶. To sve govori o slabosti malih lokalnih aktera (lokalnoj vlasti) koji brinu sami za sebe, a ne za sve.

⁶ Grupni interview u kojem je izražen stav većine žitelja prema lokalnoj vlasti vođen je u dva navrata - prvo sa pet pripadnika mlade populacije (20-30 godina), a zatim sa pet pripadnika starije dobi (40-50 godina). Obim skupinama zajednički je isti stav prema lokalnoj vlasti: uglavnom su nezadovoljni njom.

Komentari lokalne vlasti, prirodno, su drugačiji. Za njih je glavni krivac za postojeće stanje sama Županija koja ima premalo sluha za njihove zahtjeve, a naravno uvijek nedostaje i novca.

Iako je za Grebašticu karakteristična iznimna privrženost stanovništva naselju, ta je privrženost opterećena tradicijskim vrijednostima u negativnom smislu, odnosno ona je još uvijek srodničko-porodičnog tipa koja primarnu važnost daje vlastitom podrijetlu, imovini, te često i obiteljskom prezimenu što dovodi do međusobnih neslaganja, zavisti, pa čak i sukoba (uzrok je često pravno-imovinske prirode). Ta privrženost bi se trebala usmjeriti na jednu višu, opću razinu koja bi vodila računa o dobrobiti cjelokupnog naselja, a ne samo određenih obitelji ili određenih pojedinaca.

Po stupnju razvoja svijesti i motiviranosti lokalno je stanovništvo, stječe se dojam, izrazito homogeno i zatvoreno za promjene i inovacije, a isto se tako u visokom stupnju miri (pasivno je) sa postojećim stanjem iz čega onda logično proizlazi jedna opća stagnacija na svim poljima, te negativan trend razvoja u naselju.

Takvom relativno lošem stanju u naselju, osim navedenih endogenih i tipičnih uzroka, još su više pridonijeli uzroci karakteristični za cijelu Hrvatsku danas, a oni su: velika nezaposlenost u naselju, naročito mladih; izrazito pogoršani uvjeti življenja od Domovinskog rata do danas; te posebno teška gospodarska situacija u Šibensko-kninskoj županiji o kojoj naselje poprilično ovisi, a što znači da bez njene, odnosno državne inicijative najteži problemi niti ne mogu biti riješeni.

Jer kolikogod snaga lokalnog stanovništva bila velika, ona sama nije dovoljna za jedan dugoročan i učinkovit razvoj, već to mora biti kompleksna strategija razvoja koja će sjediniti te obje razine na obostranu korist i na pravedniji način. Stoga bi najdjelotvorniji pristup u oživljavanju naselja bio tzv. "komunitarni pristup" koji polazi od činjenice da rečeni socijalni entiteti (lokalno društvo i država) "moraju funkcionirati kao zajednica, odnosno da dijelovi društva ne žive zasebno nego su višeslojno povezani kako bi uspješnije riješili i svoje probleme i probleme društva u cjelini" (Lay, 1998.: 33).

Ono u čemu naselje može imati bolju budućnost je novostvoreni trend prostorne politike koji započinje sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća u razvijenim zemljama, te traje i danas i postupno se pojavljuje i u nas. On se ogleda u napuštanju gradova kao mjesta življenja i u sve intenzivnijem naseljavanju ruralnih prostora, pogotovo onih koji pružaju više mogućnosti za jedan novi i kvalitetniji oblik življenja. Donja Grebaštica nudi takve mogućnosti. "A one upućuju ako ne na kraj ruralnog egzodusa, a onda barem na začetak snažnijeg urbanog egzodusa i to u pravcu prema seoskim područjima" (Župančić, 1998.: 59).

Drugačija kvaliteta življenja odnosi se na sve one prednosti koje nude sela i naselja, a one su zdravi i ljepši život u nezagađenoj prirodi dovoljno daleko od zagađenih i prenapučenih gradova, te skućenog životnog prostora u gradovima. Selo pruža i jeftiniji život bez velikih stanarina i skupih stanova kao u gradovima. S druge strane,

blizina urbanog središta i dobra prometna povezanost idu u prilog ovom tipu migracija, te mogu ovo naselje učiniti jednim posve novim i humanijim prostorom za život koji će ublažiti negativne razlike stvorene između ruralnog i urbanog. Takvi prostori mogu uživati sve prednosti koje donosi grad i gradska kultura ali i sve one prednosti koje ima seoski prostor i priroda, pa će postati iznimno privlačni u budućnosti kad se dostigne razina visoko razvijenih zemalja.

“Iskustva razvijenih zemalja i vitalnih seoskih regija u njima (prihvatimo li poznatu maksimu da razvijene zemlje pokazuju nerazvijenima sliku njihove budućnosti) podosta govore same za sebe i moguće je primijeniti i na tranzicijske zemlje” (Župančić, 1998.: 62), odnosno i na Hrvatsku i njene seoske regije također.

6. Prirodna i kulturna dobra

U naselju postoje mnogobrojni kulturno-povijesni spomenici, kapelice i crkva koji nisu dovoljno turistički valorizirani, te bi u budućnosti to mogao biti važan zadatak s posebnim naglaskom na specifičnost i veliku vrijednost Bedema (tzv. turskog zida) koji svakako zaslužuje poseban tretman. On je svojevrsni zaštitni znak naselja na kojeg su stanovnici posebno ponosni.

U naselju od 1998. godine djeluje KUD “Bedem”, koje je u tako kratko vrijeme postiglo vrijedne rezultate. O tome svjedoče brojna gostovanja po cijeloj Hrvatskoj, a čeka ga i inozemstvo. KUD njeguje pučko pjevanje, muško i žensko tzv. ojkanje, te starinska plesna kola koja se plešu bez instrumenata, odnosno ponekad uz diple (stari instrument) s jedinstvenim načinom izvođenja tih kola karakterističnim samo za ovo naselje u čemu je vjerojatno i najveća vrijednost Društva.⁷

KUD je u svom naselju najmanje cijenjen na što su njegovi članovi posebno ogorčeni. To se vidi svake godine i na “mjesnoj fešti” prve subote u mjesecu kolovozu kada imaju i prigodne nastupe, te nažalost obično budu ismijani i podcijenjeni. Dobar primjer navodi Ljubo Bačelić, tajnik KUD-a: “Grebaštica nije ponosna na nas, a gdje god smo gostovali, bili smo dobro primljeni i ispraćeni velikim pljeskom”.

Ovo nam samo pobliže otkriva tipičan problem mjesta, a on je međusobno nepoštivanje i zavist jednih prema drugima koji onda kočje sve ostalo.

Osim KUD-a u naselju je dosta aktivno i Lovačko društvo “Kamenjarka” (vrsta ptice) a skrbi o tome da ne nestanu pojedine životinjske vrste karakteristične za ovaj prostor, kao što su na pr. fazan ili divlja svinja (vepar). Kod Bedema je prije nekoliko godina primijećeno postojanje rijetke životinje muflona, pa je to područje zakonom

⁷ Tajnik KUD-a “Bedem”, njegov privrženi i aktivni član je već spomenuti Ljubo Bačelić. Razgovor je vođen 14. kolovoza 2000. godine.

proglašeno prirodnim rezervatom i u nadležnosti je Lovačkog društva iz Splita i Hrvatskih šuma.

S obzirom na iznimno lijep prirodni krajolik s prekrasnim i čistim morem, te obiljem sunca i vrijednih šuma (naročito borova šuma u brdu Jelinjak) i plodnim poljima, te s druge strane blizina urbanog središta i urbane kulture ovom se naselju pružaju jako dobre prirodne i društveno-gospodarske šanse za jednu bolju i kvalitetniju budućnost. Još ih samo treba na pravilan način iskoristiti!

Literatura

1. Lay, Vladimir (1998.): Teorijske, društvene i političke neprilike s periferijom, u: Ivan Rogić i Maja Štambuk (ur.): **Duge sjene periferije : prinos revitalizaciji hrvatskog ruba**. - Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 13-40.
2. Mendras, Henri (1986.): Seljačka društva : elementi za jednu teoriju seljaštva. - Zagreb : Globus, 310 str.
3. Popis stanovništva 1961. (1965.): Stanovništvo i domaćinstva u 1948., 1953. i 1961. Rezultati za naselja. - Beograd : Savezni zavod za statistiku.
4. Popis stanovništva i stanova 1971. (1972.): Rezultati za stanovništvo i domaćinstva po naseljima i opštinama. - Beograd : Savezni zavod za statistiku.
5. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981.: Stalno stanovništvo, stanovništvo u zemlji i osnovni skupovi stanovništva u zemlji, po mjestu stalnog stanovanja. Općine i naselja. - Zagreb : Republički zavod za statistiku SR Hrvatske.
6. Popis stanovništva 1991.: Stanovništvo u zemlji i inozemstvu, po naseljima. - Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
7. Popis stanovništva 1991.: Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti, po naseljima. - Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
8. Popis stanovništva 1991.: Stanovništvo staro 15 i više godina, prema spolu, školskoj spremi i pismenosti, po naseljima. - Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
9. Popis stanovništva 1991.: Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima. - Zagreb : Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
10. Puljiz, Vlado (1977.): Eksodus poljoprivrednika. - Zagreb : Centar za sociologiju sela, grada i prostora Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 176 str. - (Biblioteka Sociologije sela ; 5)
11. Rogić, Ivan ; Štambuk, Maja (ur.) (1998.): Duge sjene periferije : prinos revitalizaciji hrvatskog ruba. - Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 167 str. - (Biblioteka Zbornici ; knj. 4)
12. Stošić, Krsto: Sela šibenskog kotara. (Korištene fotokopije)

13. Štambuk, Maja (1991.): Socijalna dinamika u seoskoj zajednici, u: Dušica Seferagić (ur.): **Društvene promjene u prostoru : zbornik radova**. - Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 105-127. - (Edicije IDIS-a)
14. Štambuk, Maja (1997.): Modernizacijski procesi i društvene promjene u hrvatskim ruralnim sredinama. Disertacija. - Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, IV, 309 str.
15. Štambuk, Maja (1998.): Lika - studija slučaja, u: Ivan Rogić i Maja Štambuk (ur.): **Duge sjene periferije : prinos revitalizaciji hrvatskog ruba**. - Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 43-107.
16. Šuvar, Stipe (1972.): Tipologijska metoda u našem istraživanju, u: Stipe Šuvar i Vlado Puljiz (red.): **Tipologija ruralnih sredina u Jugoslaviji : zbornik teorijskih i metodoloških radova**. - Zagreb : Centar za sociologiju sela, grada i prostora Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 137-159.
17. Župančić, Milan (1998.): Seoska modernizacija i tranzicija. - **Sociologija sela**, Zagreb, 36 (1998) 1/4 (139/142): 53-66.

Andelina Svirčić

Institute for Social Research of Zagreb, Zagreb, Croatia

Donja Grebaštica Settlement Developmental Conditions Caused by Urbanization and Modernization

Summary

The author displays the results of the case study of Donja Grebaštica settlement, carried out in the summer 2000 within "The village in Transition" project. Donja Grebaštica belongs to Šibensko-kninska County and the town of Šibenik is the nearest bigger urban centre to which it gravitates and to which it depends in every sense. It is a mixed and transformed type settlement, and even today it is significantly influenced by the process of urbanization and modernization. This process is manifested in decrease of purely agricultural population, and in increase of population in other sectors. Since the mixed sector is a coupling of agricultural and non-agricultural sector, making the inhabitants of rural areas so-called peasant-workers (both peasants and workers), such transformation of rural areas and of types of activities their population occupies with opens a new phase of rural social system, the so-called re-composition phase. Donja Grebaštica is actually in this very phase. Today, tourism is an important activity in this settlement, and it is expected to gain even greater importance in the future and to be the sector the settlement's development and progress will lean on. For that reason, the main intention of this work was to examine general demographic and economic characteristics of this settlement as well as its developmental potentials and perspectives. The author concludes that difficult economic situation of Šibensko-kninska County, particularly since the end of the Homeland War till today, has left deep traces in all fields of work and living all over the County, and in Donja Grebaštica as well. Only the start of development cycle will change this situation.

Key words: case study, de-agrarization, urbanization, re-composition, traditional values, peasant-workers, developmental potentials, consequences of aggression, tourism.

Received on: 10th October, 2000

Accepted on: 18th December, 2000

Anđelina Svirčić

Institut de Recherche sociales à Zagreb, Zagreb, Croatie

Les conditions de développement de la localité de Donja Grebaštica, provoquées par l'urbanisation et la modernisation

Résumé

L'auteur expose les résultats des recherches (études de cas) sur la localité de Donja Grebaštica, effectuées en été 2000 dans le cadre du projet "Le milieu rural en période de transition". Donja Grebaštica fait partie du comitat de Šibenik-Knin, et la ville de Šibenik est le milieu urbain le plus grand et le plus proche vers lequel elle gravite et dont elle dépend à tous points de vue. Donja Grebaštica est une localité de type mixte et transformé et est aujourd'hui sous l'influence importante du processus d'urbanisation et de modernisation. On le voit dans la décroissance du nombre de la population purement agricole et aussi dans l'augmentation du nombre des habitants dans d'autres activités. Étant donné que l'activité mixte est un ensemble des activités agricoles et non agricoles, faisant en sorte que les habitants du milieu rural deviennent des paysans-ouvriers (paysans et ouvriers), cette transformation de l'espace rural et les catégories d'activités exercées par la population de cet espace, ouvrent une phase nouvelle dans le système rural social, c'est-à-dire la phase de re-composition. Donja Grebaštica se trouve dans cette phase. Dans cette localité, le tourisme est aujourd'hui une activité importante, lequel devrait l'être aussi tout particulièrement dans l'avenir, et le développement et le progrès de la localité devraient reposer sur cette activité du tourisme. C'est pourquoi l'intention primordiale de cette étude était de déterminer les caractéristiques démographiques et économiques de la localité et d'examiner ses possibilités et ses perspectives de développement. L'auteur en conclut que la situation économique difficile dans le comitat de Šibenik-Knin, surtout depuis la fin de la Guerre patriotique jusqu'à aujourd'hui, a laissé une trace trop profonde dans tous les domaines de la vie et du travail dans tout le comitat, de même que dans la localité de Donja Grebaštica. Seule la mise en action du cycle de développement pourra changer cet état de choses.

Mots-clés: études de cas, dépopulation agraire, urbanisation, re-composition, valeur traditionnelles, paysans-ouvriers, possibilités de développement, conséquences de l'agression contre la Croatie, tourisme.

Reçu: le 10 octobre 2000

Accepté: le 18 décembre 2000